

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Siret Liiv

LAPSE LUGEMISOSKUSE KUJUNDAMINE VÄIKELAPSE EAS
JA LAPSEVANEMATE ROLL VARAJASE LUGEMISOSKUSE
KUJUNEMISEL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Inger Kraav

Läbiv pealkiri: Lugemisoskuse kujundamine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Inger Kraav(PhD)

.....

Kaitsemiskomisjoni esimees: Pille Villems(MA)

.....

Tartu 2013

Resümee

Lapse lugemisoskuse kujundamine väikelapse eas ja lapsevanemate roll varajase lugemisoskuse kujunemisel.

Lugemisoskus on oluline oskus, mille vajadust märkab iga inimene oma igapäevaelus. Koolimineku eel tunnevad lapsevanemad tõsist muret ja pinget just selle oskuse pärast. Lasteaed, kodu toetava haridusasutusena on see koht, kus enamasti lapsi lugemisoskuse omandab. Ent kodu ja toetavad lapsevanemad on need, kus' t saab alguse esmane huvi tähtede ja sealt edasi lugemise vastu. Omades reaalselt kogemust lapsega, kes oli ladusa lugemisoskuse saavutanud juba kolmandaks eluaastaks ilma, et vanemad selleks ise otseselt midagi teinud oleks, tõstas sellest uurimusküsimus - kas selline nähtus on tavapärane, kas vanemad õpetavad oma lapsi teadlikult varases eas lugema, millistest meetoditest on nad teadlikud ja mida vanemad on teinud selleks, et laps saavutaks lugemisoskuse juba enne viiendat eluaastat.

Poolstruktureeritud intervjuudega koguti 9 lapsevanema arvamused varases eas lugema õppimise vajalikkuse kohta. Lisaks koguti informatsiooni lapsevanemate teadlikkuse kohta lugema õpetamise meetoditest ning nende omapoolsetest tegevustest lapse varases eas lugema õppimisel. Kvalitatiivse uurimistöö tulemustest selgus, et varases eas lugema õppinud laste vanemad on teadlikud erinevatest lugema õpetamise meetoditest ja on neid ka õpetamisel kasutanud. Ent seda mitte kindla eesmärgiga õpetada laps lugema, vaid toetada lapse arengut ja huvi vastava valdkonna vastu, luues oma eeskujuga lugema õppimist soodustava kasvukeskkona ning tagades selleks vajalikud vahendid.

Märksõnad: kasvukeskkond, lapse huvi märkamine, kodune arendustöö, meetodite teadvustamine, varases eas lugema õppimise kasutegur

Abstarct

Developing reading skills during toddler period and parental part in learning to read at an early age

Reading is an important skill that sees the need for each person's everyday life. Before school, parents are seriously concerned and tense about this particular skill. Kindergarten, as an educational institution, is the place where most children acquire reading skills. However, home and parental support are the ones where the elementary interest in letters begins, and afterwards comes the interest in reading books. The question of this research was raised because having real experience with a child who was able to read fluently at the age of three without parental support made think about whether this phenomenon is normal, if parents purposely teach their children to read at an early age, what kind of methods they are aware of, and what have parents done for the child to achieve reading skills before their fifth birthday.

Halfstructured interviews were collected from nine parental opinions about the necessity of learning to read at an early age. In addition, information was collected on parental awareness of different teaching methods for reading and their own activities for developing reading skills at an early age. The qualitative research showed that parents whose children learned to read at an early age are aware of various methods for teaching children reading, and they have also used them. However, this was not their purpose to teach a child to read, but to support the child's progress and interest in this field, setting an example in his favor for learning to read, and providing the necessary resources.

Keywords: growth environment, noticing child's interests, home development, awareness of different methods, the efficiency of learning to read at an early age.

Sisukord

Sisukord.....	4
Sissejuhatus.....	5
<i>Ülevaade uurimusest.....</i>	5
<i>Mõisted.....</i>	6
<i>Lugemine.....</i>	6-7
<i>Lugemisoskus ja lugemisvalmiduse kujunemine.....</i>	7-10
<i>Lugema õppimise iga.....</i>	10-12
<i>Lugema õpetamise meetodid.....</i>	12-11
<i>Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....</i>	14-15
Metoodika.....	15
<i>Valim.....</i>	15
<i>Protseduur.....</i>	16-17
<i>Mõõtevahendid.....</i>	17
<i>Analüüsimeetod.....</i>	17
Tulemused.....	18
<i>Kasvukeskkond.....</i>	18
<i>Lapse huvi märkamine ja kodune arendustöö</i>	18-19
<i>Meetodite teadvustamine.....</i>	19-20
<i>Lapsevanemate arvamus varases eas lugema õppimise vajalikkusest</i>	20-21
Arutelu.....	21-23
Tänu sõnad.....	24
Autorsuse kinnitus.....	24
Kasutatud kirjandus.....	25-26
Lisad	

Sissejuhatus

Ülevaade uurimusest

Lugemisoskus on nende inimeste jaoks, kellel see on omandatud, iseenesest mõistetav oskus. Mil viisil, mis ajal, kui kiiresti või kui hästi keegi lugema õpib, sõltub iga inimese individuaalsest arengust. Peamine on, et lugema õpitakse, sest lugemisoskus ei ole oluline mitte ainult hariduse omandamisel, vaid on eelduseks edukaks hakkamasaamiseks pea kõigil elualadel (Cunningham & Stanovich, 1998; Smith *et al.*, 2000 – Lugemisoskus.Pisa 2009 raamdokument).

Esineb juhuseid, kui vanemad, kellel on 4-5aastased (mõnikord ka nooremad) lapsed, küsivad lasteaiaõpetajatelt, kas lasteaias juba tähti õpetatakse ja millal nende laps lugema hakkab. Arvamus, et varases eas lugema õppinud lapsed saavad koolis paremini hakkama, ei ole alati tõene. Kui kooli algusaastail see ehk ongi nii, siis mõningad uurimused on näidanud, et erinevused nende laste õppeedukuse vahel, kes hakkasid lugema varases eas ja kes mitte, kaovad ajal, mil need lapsed jõuavad õpingutega kolmandasse klassi (Puett Miller, 2010).

Üha enam võib kuulda kooliõpetajaid kurtmas selle üle, et lapsed ei loe raamatuid. Samuti ei ole harvad ka juhud, kui õpetajad tunnevad muret laste lugemisoskuse ja –vilumuse pärast. Veel paarkümmend aastat tagasi ei eeldatud, et laps peab kooliteed alustades oskama lugeda. Praegu kehtiv koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava näeb ette, et 6-7aastane laps on lasteaia lõpuks omandanud lugemise ja kirjutamise esmased oskused (Koolieelse lasteasutuse... RT I 2011, 23, 152, § 18). Nii kogeb igal sügisel üks või teine uus esimese klassi õpilane ja tema vanem koolitee alguse raskust või kergust olenevalt sellest, millisel tasemel on omandatud lugemisoskus.

Laste lugemisharjumuse kujunemist seostatakse hea lugemisoskusega. Oskuslike lugejate lugemisladusus ja teksti mõistmine arenevad veelgi enam, kuna nemad loevad ka vabal ajal, ja seda vabatahtlikult (Leppänen jt, 2005). Et aga lugemisharjumus kujuneneks, olenemata sellest, kas tegemist on oskuskliku lugejaga või mitte, on oluline vanemate ja õpetajate toetus ja eeskuju.

Käesolevas töös seati eesmärgiks uurida lastevanemate arvamust varases eas (enne viiendat eluaastat) lugema õppimisest, nende teadlikkust lugema õpetamise meetoditest ja nende teadlikku tegevust lugema õpetamise soodustamiseks.

Mõisted

Elementaarne lugemisoskus - Lugemisoskuse algetapis omandatud lugemisoskuse põhitehnikast kujunenud lugemisoskus, mis on kõige enam vajalik õppimisel;

Funktsionaalne lugemisoskus - aitab toime tulla igapäevaeluga (Lerikkanen, 2007 viidatud Linnakylä, 1990 lk 14);

Lugema õpetamise sünteetiline algusmeetod - lähtekohtadeks on kas täht, häälik või silp ja lugema õpitakse neid üksusi omavahel ühendades. Siia alla kuuluvad näiteks: tähthaaval lugemise meetod, häälik-silp-meetod, libisemismeetod ja leiutamismeetod.

Lugema õpetamise analüütiline algusmeetod - eeskuju pärineb peamiselt rootsi- ja inglisekeelsetest maadest, sest neis keeltes esineb rohkelt lühikesi sõnu, mille tüved ei muutu, kuid milles hääldus ja kirjpilt ei lange kokku. Analüütilise meetodiga õpetamise juures on lähtekohaks terve sõna, lause või tekst. Selle meetodi alla kuuluvad näiteks terviksõnameetod, Domani meetod, lausemeetod (Lerikkanen, 2007 lk 64-74).

Lugemise-kirjutamisoskuse arengu etapid:

Logograafiline ehk eelkommunikatiivne etapp – laps tajub sõnu visuaalsete tervikutena, tundes ära ümbruses tuttavaid sõnu, õpib üksikuid tähekujusid ja -nimetusi (Padrik&Hallap, 2008 lk 296);

Osaliselt alfabeetiline etapp – laps ei tunne veel kõiki tähti ega suuda määrata sõnade häälikkoostis, kuid ta hakkab mõistma kirja alfabeetilist põhimõtet (Padrik&Hallap, 2008 lk 296);

Alfabeetiline etapp – Laps saab aru, et kirjpilt sõltub hääldamisest, tunneb hääliku ja tähe vastavust, tunneb tähti (Padrik&Hallap, 2008 lk 297);

Ortograafiline etapp – kujuneb õigekirjareeglitele vastav kirjaoskus, lugemine ei ole veel ladius, kuid laps suudab lugeda teksti ja saab sellest aru (Padrik&Hallap, 2008 lk 298);

Automatiseerumise etapp – ladusa ja arusaamisega lugemise ning õigekirjareeglitele vastava kirjutamise kujunemine (Padrik&Hallap, 2008 lk 298).

Lugemine

Inimest eristab kõigist muudest elusolenditest maal oskus lugeda ja kirjutada. Ajaloos on esinenud küll keeleteadlasi, kes oma laste kasvatamise kõrval on üritanud ahvibeebisid kasvatada ja seejuures neile õpetada suhtlemist, kõneldes häälega, viipekeeles või piltide abil, kuid lugema õpivad siiski ainult inimesed (Jürimäe, 2003).

Lugemine on üks olulisemaid oskusi, millele toetuvad paljud tegevused, olenemata sellest, kas need on seotud õppimisega või mitte. Kärner (2000) kirjeldab oma raamatus „Lugemisoskuse arendamine“ lugemist kui omamoodi kommunikatsiooni – suhtlemist tekstiga. Lugeja loeb sümbolitesse, milleks on tähed, sõnad või laused, kodeeritud mõtteid. Kellele need sümbolid tuttavad on, need mõistavad üsna kiiresti, mida kirjutaja nende sümbolite abil kirja on pannud. Mürsepp (1995) väidab, viidates Larsenile, et inimestel on erinevad lugemisviisid ja neist olulisemad on ikooniline ja foneetiline ning üleminek ühelt teisele sõltub ajupoolkerade koostööst.

Lähtudes neuroloogilisest aspektist, on lugemine inimaju kõrgeim funktsioon (Doman, 1992). Piltlikult öeldes toimib asi järgmiselt: inimene näeb sõna, millele järgneb aistingu registreering nägemiskeskuses, mis asub kuklasagaras. Sõna teadvustamine toimub ajukäärudes meelekohta, otsmiku- ja kuklasagara ühenduskohtades pärast seda, kui sõna on esmases nägemisalas nähtud (Armstrong, 2003).

Otsekui tõestuseks sellele, et lugemine tõepoolest on inimaju funktsioon, on jõudnud ka käesoleva töö autorini näide segipaisatud tähtedega sõnadega tekstist, mida lugedes ei teki tekstist arusaamisega mingeid raskusi.

Siinkohal esitatakse see rahva seas levitatud näide:

Uruigntue jgäri ploesnõas thtedäe jäjreokrd oulnile. Auikne oulinle asi on, et einseme ja vinmieae thät paeavd õeigl khoal oelma. Üeälnuäjd theäd vivaõd olla tiekälilut sisass ja igkaki suadud sdea imla pbolreetmieda lgudea. See kiõk tuenleb sselet, et imiense aju ei loe iagt thtæ edarli viad snõa kui trekvut.

Lugemise juures on oluline keel, mida räägitakse. Noam Chomsky (1986) järgi tuleneb keeleareng inimaju eripärast, mida tõestab kõige enam asjaolu, et nii lapsed kui täiskasvanud on võimelised teatud taseme saavutamise hetkest tajuma keele reeglipärasust. Mõnikord toob see kaasa keelelise ülereageerimise, nt ütleb laps *padit või mines*, kuid see ei ole püsiv. Peamine on, et inimene on võimeline kasutama oma kõnes sõnu või lauseid, mida ta iial varem ei ole kasutanud või suudab juba enne, kui vestluskaaslane lause lõpetab, aimata, mida talle soovitakse öelda. Keel ja lugemine on omavahel seotud. Lugema õppimise erinevused tulenevad vaid keele enda omapärast. Iga keel on erinev, ja seetõttu on erinev ka lugema õppimine (Meister, 1994).

Lugemisoskus ja lugemisvalmiduse kujunemine

Lugemisoskust jagatakse järgmiselt: elementaarne lugemisoskus, funktsionaalne lugemisoskus ja kriitilise lugemise oskus (Uibu & Voltein, 2010, lk 216; Lerkkanen 2007

viidatud Linnakylä 1990). Elementaarse lugemisoskuse tunnusteks on kognitiivsed oskused, mis püsivad ja mis on ainulaadsed. Ehk teisisõnu on elementaarne lugemisoskus oskus lugeda kirjalikku teksti ja oskus ka sellest aru saada. See, kes lugemist hästi valdab, valdab mõlemat tegevust – loeb kirjalikku teksti arusaamisega. Kui ühe või teise või mõlema oskusega on probleeme, on tegemist lugemispuudega. Elementaarne lugemisoskus on oluline vahend õppimiseks, mis baseerub lugemisoskuse põhitehnika omandamisele. Mida paremaks saab elementaarne lugemisoskus, seda enam liigub pöhrõhk edasi funktsionaalsele ja kriitilisele lugemisoskusele (Lerkkanen, 2007).

Kiire sõnade kokku lugemine on küll oluline, kuid veelgi olulisem on loetu mõistmine ja võime loetu üle vestelda. Selleks on vaja funktsionaalse lugemisoskuse kujunemine. See on oskus, mis aitab hakkama saada igapäevaelus, kuid loetust arusaamine on sageli suures osas seoses sellega, kuidas laps mõistab kuulnud. Teksti on kergem mõista, kui sellel on seos elu praktilise külje või varem omandatud teadmistega. Funktsionaalne lugemisoskus peaks olema välja kujunenud esimese kooliastme lõpuks, siis peaks laps olema suuteline loetud tekstist välja lugema temale vajalikku informatsiooni ja seda ka oma sõnadega edasi andma (Uibu&Voltein, 2010 lk 217). See on arenguetapp, kus funktsionaalsest lugemisoskusest on arenenud kriitiline lugemisoskus, milles lisandub juba omandatud lugemisoskusele mõtlemine. See omakorda kujundab lugeja valmisolekut suhtuda erinevatesse väärtushinnangutesse ja moraalinõuetesse vastavalt olukorrale, harides seejuures inimest ennast ja ka teda ümbritsevat ühiskonda (Lerkkanen, 2007).

Antud töö kontekstis on aga kõige olulisem lugema õppimise algetapp ehk elementaarse lugemisoskuse kujundamine. Lugema õppimise juures ei tohi unustada, et lugemisoskuse areng on seotud mõtlemise arenguga. Et mõista seda, mida lugema õppija kuuleb ja mis kirja on pandud, on vaja aru saada nii sisust kui vormist. Sõnad on need, mis aitavad mõtteid mõista kindlate märgisüsteemide abil. Mõtlemist võetakse kui probleemidele lahenduse leidmist, mille juures kasutatakse ühelt poolt püsimälu andmeid ja teiselt poolt loovfantaasiat (Bachmann & Maruste, 2008).

Igal lapsel on lugema õppimiseni jõudmiseks oma viis ja aeg. Selleks, et olla valmis lugema, peab lapse psüühiliste protsesside areng olema jõudnud teatud tasemeni ning sellele aitavad kaasa sünnipärasead eeldused ja kasvukeskkond. Seejuures on oluline pöörata tähelepanu just lapse loomulikule huvile. Lugemaõppimine on pidev protsess, millega võib alustada juba esimesel eluaastal (Kivi&Sarapuu, 2005; Padrik&Hallap, 2008).

Lugemisvalmidus kujuneb sammhaaval ja igal ühel erinevalt. Mõne jaoks on see protsess kiire ja kerge, teisele aga võib mingi psüühiline aspekt osutada takistavaks asjaoluks ja tema valmisolek lugemisoskuse omandamiseks saabub hiljem. Kõik on seotud lapse üldise arenguga (Kivi&Roosleht, 2000). Lugemisoskuse poole liigub laps, nagu eelnevalt mainitud, juba alates beebieast. Selleks, et lapsel tekiks huvi lugemise vastu, on eelkõige vaja tekitada huvi raamatute vastu. Beebina topib ta selle esimeseks küll suhu, aga üheteistkümnendaks elukuuks on laps jõudnud oma arenguga etappi, kus suhu pistmine ei ole enam esmatähtis. Nüüd huvitab teda juba pilt, mida ta selles raamatus näeb (Doman, 1992; Ward, 2000). Ja kui üldine kasvukeskkond on hea ja turvaline, siis pole sageli vaja ekstra harjutusi selleks teha, et lapsel tekiks lugemisvalmidus. Samuti tekitab lugemise vastu huvi kindlasti ettelugemine, mida paljud vanemad praktiseerivad.

Esitades küsimuse, millal on laps valmis lugema hakkama, ollakse peamiselt seisukohal, et eelkõige on vajalik tähtede tundmine ning arusaamine, millised häälikud sõnas kõlavad ja millises järjekorras. Laps on valmis lugemiseks, kui ta tunneb mõtlemata ära kõik tähed, tajub sõnasse kuuluvaid häälikuid õiges järjekorras, suudab kokku öelda 4–5 tähest koosneva sõna. Sõnade kokkulugemiseks on aga, lisaks eelpool mainitule, vaja mõista täht-hääliku samaväärsust, oskust häälikuid ühendada ja sõnu silbitada (Kivi&Roosleht, 2000; Vorsmann, 2001; Mäki, 2011). Iseõppijana kasutab laps aga peamiselt tervikmeetodit, uurides seejuures sõnu seni, kuni nende äratundmisele lisandub ka tähendus (Müürsepp, 1995).

Padrik ja Hallap toovad raamatus „Õppimine ja õpetamine koolieelses eas“ (2008) välja, et vanus, kus laps peaks olema võimeline tegutsema, omades kõiki neid ülal toodud eeldusi lugemiseks, on 5-7 aastat, mis on ühtlasi ka parim aeg alustamiseks lugema õpetamisega, sest siis kujuneb ka oskus planeerida oma tegevusi. Ka riiklikust õppekavast võime lugeda, et koolieelse lasteasutuse eesmärgiks keele ja kõne valdkonnas on välja toodud eelkõige lapse huvi lugemise vastu, seejärel esmaste lugemisoskuste arendamine (Koolieelse lasteasutuse... RT I 2011, 23, 152, § 18). Et aga lapsed arenevad erinevas tempos, siis pole erandlik nähtus, et laps suudab lugema õppida juba enne 5aastaseks saamist. Siinkohal on veelkord hea mainida, et valmisolekuks lugemisele aitab oluliselt kaasa, kui rõhuda lapse loomulikule huvile, mis on oluline kavastustegevus ja –ülesanne.

Kõige selle juures aga ei tohi ära unustada veel ühte tähtsat, laste arengus olulist tegevust, mille läbi laps õpib maailma tundma. Selleks on mäng. Mängu juures tuleb mainida lastele omast ülekandmisvõimet, mis laseb neil anda esemetele mingi muu rolli. Nii saab tegelikest

esemetest, nt klotsidest või pulkadest, mängudes keeleühik, mida saab reaalselt vaadata, näidata, katsuda, ümber tõsta – teisisõnu tajuda mitme meelega (Kivi&Sarapuu, 2005). Nii antakse lapsele, kellele lugemine raskena tundub, võimalus liikuda lugemisvalmiduse suunas ilma pahameelt tundmata, sest mängides ei teki tal sundimise tunnet. Erinevalt neist lastest, kellele on lugema õppimine raske, võivad aga keeleliselt andekad lapsed õppida lugema otsekui isenesest.

Lugema õppimise iga

Sageli arvatakse, et hariduse omandamine ja õppimine tähistavad ühte ja sama protsessi. Õppimist seostatakse kooli minemise ja koolis käimisega. Tegelikult hakkab laps õppima kohe pärast sündimist. Õppimine on protsess, mille käigus toimuvad inimese tegevusvõimes püsivad muutused. Selleks, et toimuvad muutused oleks positiivsed, et laps tahaks õppida ja tunneks sellest rõõmu, ja et tulemused oleks kiired, tuleb lapse õppetegevust hinnata ja julgustada. Olles ise positiivsed, toetades laste õpihimi, mõistes, et õppimine tõesti toimub juba sünnist alates ja mitte ei saa alguse alles lapse kooli minnes, siis tagame lastele täisväärtusliku tuleviku (Doman, 1992; Krull, 2000 jt).

Arvamused sellest, mis oleks sensitiivne periood lugemaõppimiseks, on erinevad. Järgnevalt toetub töö autor Glenn Domani (1992) seisukohale, mis väidab, et lapse lugema õpetamist võib alustada juba kuuendast elukuust. Ent kui on soov laps õpetada lugema nii, et sellele tegevusele kuluks võimalikult vähe energiat, siis peaks seda tegema, kui laps on umbes kaheaastane. Lapse arengus tekib umbes kolmandal eluaastal küsimuste periood. Tema huvi ümbritseva vastu on niivõrd suur, et parim mida lastega tegelevad isikud teha saavad, on selle huvi ära kasutamine lapse enda arengu huvides. Doman (1992) väidab, et eluetapp ühest viieni on parim aeg avada lapsele üks kogu maailma avarustesse, tehes seda läbi lugemisoskuse ja raamatute.

Domani (1992) teooria kohaselt suudavad lapsed sõnu lugeda juba ühe aasta vanuselt, lauseid kaheaastaselt ja terveid raamatuid kolmeaastaselt. Tähtsusetikas on spetsialisti emotsionaalne kirjeldus sellest, kuidas laps ühel hetkel taipab, et raamatud kõnelevad temaga. 1-5 eluaastat on eluperiood, kus lapse aju on väga vastuvõtlik igasugusele uuele informatsioonile, mistõttu on ka lugema õppimine talle sellises vanuses lihtsam kui pärast viiendat eluaastat. Lähtuvalt lapse soovist saada üha uut teavet, saab temast tõenäoliselt tulevikus suur ja hea lugeja, sest lugemisoskuse abil on tal võimalik vajalikku informatsiooni hankida kiiremini kui mittelugejal (Doman, 1992). Nii nimetatud Domani meetod nõuab aga

tegelikult aega, kannatust ja ettevalmistusi, mis võib ühe või teise osapoolle jaoks muuta lugema õppimise ebameeldivaks. Doman(1992) ei soovita lugema õpetamist, kui see annab negatiivse kogemuse, kuna see jätab jälje edasisele lugemisoskusele ja seetõttu, et lapsed võivad teha väiksena lugedes rohkem vigu, mis omakorda võib tekitada tõrget lugemise ning üldse õppimise suhtes (Doman, 1992; Kivi&Sarapuu, 2005).

Need aga, kes on veendunud, et laps ei peaks õppima lugema enne viiendat eluaastat, arvavad, et raamatute vaatamise abil lugemishuvi tekitamine, üksikute tähtede ära tundmine tänavanimedes, millele järgneb üksikute sõnade või paarisõnaliste fraaside lugemine, on väikelapse eas piisav. Sally Ward (2000) soovitab raamatute vaatamisest teha kvaliteetaja koos oma lapsega, kus tekib võimalus meeldivaks suhtluseks, mis aitab omakorda kaasa lapse keelelisele arengule ja laseb tema fantaasial rännata ning ühtlasi laseb lapsel tekkida positiivse emotsiooni seoses raamatutega. Ehkki Glenn Doman (1992) on veendunud, et väikelapsed on võimelised ja tahavad, peavad ning tegelikult õpivadki lugema, ei saa siiski väita, et just tema teooria on ainuõige. Nagu eelpoolgi välja tuli, tuleb ka siinkohal nentida, et mis vanuses või kuidas keegi lugema õpib, sõltub siiski iga inimlapse isiklikust arengutasemest, kasvukeskkonnast ja vastuvõtuvõimest.

2006. aastal esitas ajakirjas „Дошкольное воспитание“ psühholoogia dotsent L. Pavlova küsimuse, kas varajane lugema õpetamine on vajadus või mood? Ka tema toob oma kirjutises välja, et väikelast on võimalik lugema õpetada, aga väidab, et üksikute tähtede omandamine käib lapsel tegelikult üle jõu. Tulemust annab see vaid lapsega tegeleva isiku järjepideva tegevuse tagajärjel. Kui võtta eesmärgiks väikelaps lugema õpetada, siis tuleb seda Pavlova sõnul teha kindlate teadmistega ja metoodiliselt õigesti ning järjepidevalt. Kui järjepidevust ei ole, võib selline aeg-ajalt mittesüstemaatiline lugemisele tähelepanu tõmbamine tekitada lapses närvipinget ja see annab lapsele seoses lugemisega negatiivse kogemuse. Tema soovitus on, et kui sellegipoolest väikelast lugema õpetatakse, siis võiks seda teha läbi mängu (Pavlova, 2006), mida eeldab ka meie riiklik õppekava.

Ka ameeriklastest lugema õpetamise spetsialistid Carolyn Caron ja Cliff Ponder on veendunud, et lugejaks saamine sõltub konkreetse lapse isiklikust valmidusest saada lugejaks. Lapse vanusele seejuures ei omistata tähtsust, oluline on, et laps ise tahab õppida lugema ja selle vastu ise huvi tunneb (Caron&Ponder, 2011). Ent seejuures on siiski oluline roll täiskasvanul ja täiskasvanu poolt loodud kasvukeskkonna kujundamisel. Vaatamata sellele, et raamat paber kandjal on väärtuslik õppevahend, on õige ära mainida tänapäevased

õppevahendid, milleks on televisioon, internet, arvuti (Padrik&Hallap, 2008). 2000. aastal Inglismaal avaldatud uurimusest selgus, et lapsed, kellel on lugema õppimisel abiks arvuti, kulutavad selle oskuse omandamiseks kordi vähem aega, kui need, kellele ligipääs arvutile on piiratud või puudub see üldse. Lisaks tõestas see uurimus, et arvuti kasutamisevõimalus võib olla suureks motivaatoriks neile, kellele lugema õppimine valmistab raskusi ja mistõttu huvi lugema õppimise vastu on langenud (van Daal & Reitsma, 2000).

Lugema õpetamise meetodid

Lugema õppimine sõltub keele eripärast ja Lerkkaneni (2007) järgi on need meetodid jagatud kahte peamisse rühma: sünteetilised või analüütilised meetodid. Sünteetiliste meetodite alla loetakse tähthaaval lugemise meetod, häälik-silp-meetod, libisemismeetod, leiutamismeetod. Lisaks veel erivajadustega laste jaoks välja töötatud KÄTS-meetod. Analüütiliste meetodite alla kuuluvad näiteks terviksõnameetod, Domani meetod, lausemeetod (Lerkkanen, 2007).

Paljudele tänapäeva laste vanavanematele ja ka vanematele on ilmselt tuttav lugema õpetamiseks tähthaaval lugemise meetod, kuna see oli sel ajal üldlevinud meetod. Selle meetodi kõige suurem miinus on see, et tähti nimetatakse silpi kuuluvatest häälikutest erinevalt, mille käigus kostuvad lugema õppijale vokaalid pikemalt ja klusiilidel kõlavad vokaalide elemendid (K= kaa; P=pee) ja kui kaashäälikute õpetamisel kasutatakse tähenimetust. Osadel lastel võib tähenimetuste sellisel moel loetlemine liialt kinnistuda, mis omakorda võib saada takistuseks ladusa lugemisoskuse arengule. Meetodi kasutamisel võib olla tulemuseks mehhaaniline lugemisoskus, seejuures ei pöörata tähelepanu sellele, mida sõnad tähendavad või kas lugema õppija ka loetust aru saab (Lerkkanen, 2007).

Kõige traditsioonilisem õpetamisstiil on häälikumeetod ehk häälik-silp-meetod, mis on ka Eestis enamlevinud, sest vastavalt meie keele omapärale on lugemaõppimiseks vajalik arusaam keele olulistest seaduspärasustest - häälikute pikkussuhted, nende märkimine kõnetakti piires, morfeemide olemasolu (Padrik & Hallap, 2008). Selle meetodi juures vastab tähe nimetus häälikule, mida hakatakse kokku lugema silphaaval, kuni terve sõna on koos. Probleemiks selle meetodi kasutamisel võib olla lühikeste klusiilide lõppu tekkiv „h“-d meenutav ahtus ja üksikute häälikute ühendamisel võivad häälikud vahetusse minna, eriti kui on tegemist lugeja jaoks võõrate sõnadega (Lerkkanen, 2007). Häälikumeetodit kasutatakse peamiselt neis keeltes, kus tähe ja hääliku suhe on võrdlemisi kindel, nt itaalia, eesti, soome keel. Selle meetodi juures on rõhk õigel häälikunimel (nt k, p ja mitte ka, pe), mis ekspertide

sõnul teeb hiljem sõnade kokkulugemise lihtsamaks. Oluline selle meetodi juures on häälikanalüüs, mis näitab, kas laps on suuteline kuulmise järgi ära määrama häälikute järjekorra sõnas. Kui ta seda ei suuda, siis ei ole ta ka võimeline sõnu kokku lugema. Häälikanalüüsi oskusele on aluseks vaatlemine, kuulamine, jälgimine, võrdlemine ja modelleerimine ning häälikuanalüüsi tehes on lapsel esialgu lihtsam tabada esimest ja viimast häälikut sõnas (Lage & Karu-Espenberg, 2006).

Libisemismeetodi puhul libisetakse ühelt häälikult teisele, vastavalt siis silpi aeglustades ja venitades. See on meetod, mille abil võib lugema õppiija jõuda kohe sõnahaaval lugemiseni ja mis toetab ladusat lugemist. Probleemkohaks võib osutuda õigekirjas hääliku pikkuste ja silbipiiride määramine. Leiutamismeetodi puhul aga ei kasutata tähtede nimetusi üldse. Olulisel kohal on kuulumistaju, artikulatsioon ja täht kirjepildis. Tähtede nimetuste õppimine jääb hilisemaks etapiks. Ka selle meetodi puhul võib probleemiks pidada lugemise põhieesmärgi mitte täitmist: aru saamist kirjalikust tekstist (Lerikkanen, 2007).

Keeltes, kus hääldus ja kirjepilt päris üksühele ei vasta, kasutatakse lisaks häälikumeetodile täissõna meetodit. Täissõnameetodi järgi õpib laps lugema süstemaatiliselt ja järjekindlalt kas kaartidele kirjutatud või esemetele kleebitud sõnu vaadeldes (nt kleebitakse kapi peale sõna *kapp*). Esialgu õpitakse pähe 70-80 sõna, mis moodustavad põhisõnavara, mida siis hiljem hakatakse nõ lahti harutama: esmalt silpideks, seejärel tähtedeks ja lõpuks häälikuteks. Seega, olgugi et õppimine baseerub mälule, õpetab see ka tundma keele silbi- ja häälikuehitust. Meetodil on nii pooldajaid kui vastaseid. Põhiliseks probleemiks peetakse seda, et meetod ei toeta ortograafiat (Lerikkanen, 2007).

Terviksõnameetodi väikelastele sh ka üheaastastele, kohandas ameeriklane Glenn Doman, kelle teooria kohaselt peaksid olema esimesed sõnad, mida lapsele näitama hakatakse, talle olulise tähendusega (nt ema, isa, perekonnaliikmete nimed jm). Eriti rõhutab aga Doman (1992), et eelkõige tuleks lugema õppimisest rõõmu tunda. Tähtis on, et tegevus oleks mänguline ja järjepidev, kuid kindlasti mitte sunduslik. Et meeleolu lugema õppimise juures oleks hea ning et õppetegevusele järgneks kindlasti ka kiitus. Kui laps on teatud hulga sõnu omandanud, on ta võimeline sarnasuse alusel juba ise uusi sõnu kokku lugema. Samuti lauseid, mis on spetsiaalselt tema jaoks loodud lugema õppimise perioodil.

Lerikkanen viitab oma raamatus „Lugema õppimine ja õpetamine alus- ja algõpetuses (2007) Lehmuskallio uurimusele aastast 1983, mille käigus uuriti koduseid ja lasteaias käivaid

Soome lapsi, kellele õpetati lugemist just Domani meetodi järgi ja mille kohaselt olid mõlemad saadud tulemused positiivsed.

Läbi aegade on peetud oluliseks lugemishuvi tekitajaks just raamatuid. Tänapäeval ei ole raamatud aga ainus võimalus. Lisaks raamatule ja arendavatele lugemismängudele on loodud erinevaid tehnoloogilisi abivahendeid. Ühed võimsamad nende seas on arvutimängud, mis aitavad lastel lugema õppida meetodil, kus tehnika võimaldab samaaegselt ühendada pildi ja hääle. Täissõnameetod kirjeldas lapse vajadust sõna tähendusest arusaamist, vajalikkusega see ühendada konkreetse pildi või esemega. Arvutimaailm annab selleks erinevaid variante. Näitena võib siinkohal tuua Alguse Asi I, mis võimaldab lapsel õppida nii üksiktähti, mis avaldadakse visuaalselt ja lisaks häälega ühe värvika tegelase poolt. Samuti pakub võimaluse õppida nõ siltmeetodil, kus ekraanile kuvatakse pilt ja selle alla vastav sõna. Millise variandi keegi valib või millal valib, millal on üks või teine valmis lugema õppima, sõltub siiski taas lapse individuaalsest arengust. Lisaks tundub siinkohal sobilik ära märkida Domani (1992), Mürsepp'i (1995) ja Lage & Karu-Espenbergi (2006) väide, et väikelaste „heaks õpetajaks lugema õppimisel“ on olnud televisiooni reklaamid, millest laps näeb sõna, konkreetset asja visuaalselt ja lisaks öeldakse asja nimetus valjusti välja.

Siekineni (2001) järgi saab öelda, et arvutikeskkond toimib suhtlemisoskusi arendavalt, kuna on täheldatud, et eelkooliealised arvutit kasutavad lapsed on sotsiaalses suhtlemises muust õppetegevusest intensiivsemad. Lisaks on märgatud, et just need lapsed, kes on aktiivsed, kuid mõõdukad arvutikasutajad on samaaegselt ka aktiivsemad lugejad (Lerikkanen, 2007 viidatud Välijärvi & Linnakylä, 2002).

Ent olenemata sellest, millist meetodit lugema õpetamisel kasutama hakatakse, on olulisel kohal erinevad sõnamängud ja riimid, aidates kaasa kõne ja lugemisvalmiduse arendamisele. Mida varasemast east alates lapsele salme lugema hakata, seda enam võib kindel olla, et ka tema hilisem lugemaõppimise protsess saab olema edukam. Uuringute kohaselt on need lapsed, kes on tundlikud riimile, sageli paremad lugejad (Jürimäe, 2003; Lage & Karu-Espenberg, 2006).

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Glenn Doman (1992) väidab, et lapse lugema õpetamist võib alustada juba kuuendast elukuust, kasutades seejuures täissõnameetodit. Arvamused varases eas lugema õpetamisest on erinevad. Olles reaalselt kokku puutunud lapsega, keda otseselt lugema ei õpetatud, ent kes juba kolmandaks eluaastaks oli omandanud lapsevanemale teadmatult ladusa lugemisoskuse

ja sh ka kirjutamisoskuse, tekkis huvi uurida, kui palju on Kuressaare linna lasteaedades käivaid alla viie aastasi lapsi, kes suudavad ladusalt lugeda. Ja eelnevast lähtuvalt jätkata uurimistööd valimisse kvalifitseerunud lapsevanemate intervjuerimisega. Eesmärk keskenduda lapsevanematele tulenes eelkõige sellest, et koolieelse riikliku õppekava kohaselt ei pea alla viie aastane laps veel lugeda oskama. Kui laps aga lugemisoskuse nii varases eas omandab, on põhjust arvata, et lisaks lasteaia õppetegevustele, teevad lapsega arendavat tööd ka lapsevanemad. Sellest lähtuvalt tekkis huvi välja selgitada kui suur on lastevanemate teadlik roll väikelapse lugema õppimisel ja õpetamisel.

Eesmärgi täitmiseks püstitati järgnevad uurimisküsimused:

1. Missugune on lapsevanema arvamus alla viie aastaste laste lugema õpetamisest?
2. Missugustest lugema õpetamise meetoditest on lapsevanemad teadlikud?
3. Mida on teinud lapsevanemad ise, et arendada lapse lugemisoskuse kujunemist?

Metoodika

Valim

Uurimustöö valimi väljaselgitamiseks viidi läbi eelküsitlus (Lisa 1), milles osalesid seitsme Kuressaare linna lasteaedade 1-5aastaste lasterühmade õpetajad, kelle hinnang sai määravaks, kas laps kvalifitseerub uurimistöösse või mitte. Luba õpetajatele ankeetküsitlused jagada saadi lasteaedade direktoritelt, kelle kaasabil ankeedid õpetajateni ja tagasi töö autorini jõudsid. Eelküsitlus viidi läbi detsembris 2012 ja jaanuaris 2013. Välja jagati 40 ankeeti, millest kasutuskõlblikuna tuli tagasi 33 ankeeti.

Eelküsitluse tulemusena selgus tõsiasi, et lapsi, kes olles alla viie aastased ja oskaksid ladusalt lugeda, hetkeseisuga Kuressaare linna lasteaedades ei ole. Sellest lähtuvalt otsustas töö autor kaasata uurimusse nende laste, kes on alla viie aastased ja oskavad veerides lugeda, vanemad. Vanemate kontaktid saadi tänu lasteaedade õpetajate ja direktorite kaasabile, kes küsisid uurimistöö valimisse kvalifitseeruvatelt vanematelt nõusoleku edasises uurimuses osalemiseks. Valimisse sobitusid üksteist 4-aastast last. Uurimuses olid nõus osalema 9 lapsevanemat, kellest kõik olid emad.

Protseduur

Uurimuse läbiviimiseks valiti kvalitatiivne uurimisviis, kuna tegemist oli suuresti lastevanemate arvamuste ja hinnangutega lapse lugema õpetamisest ning selle vajalikkusest varases eas. Et aga samal tasemel lugemisoskusega laste vanemate vastused paljuski sarnanesid, vaatamata sellele, et tegemist oli arvamusküsimustega, siis oli võimalik intervjuudest teha üldistusi.

Andmekogumismeetodiks valiti poolstruktureeritud intervjuu, mis salvestati diktofonile. Intervjueeritavatel tuli vastata seitsmele küsimusele.

Intervjuud alustati teavitusega, mida intervjueerija uurib ja missugusest huvist tingituna. Selgitati veelkord allikad lapse ja vanema kontaktide saamise kohta. Selgitati protseduuri läbiviimist ja küsiti luba intervjuu salvestamiseks. Intervjueeritavatele kinnitati, et kõik nende poolt räägitu saab edasises uurimistöös olema anonüümne. Siinkohal on meeldiv mainida, et kõik uurimuses osalenud olid väga avatud suhtumisega, julged suhtlejad ega kartnud salvestamiseks vajalikku tehnikat.

Intervjuud viidi läbi intervjueeritavatele sobival ajal ja sobivas keskkonnas. Kaheksa intervjuud viidi läbi pühapäeval päeval intervjueeritavate kodus. Kuna tegemist oli tööil käivate või väikelastega kodus olevate emadega, siis andis pühapäev võimaluse laps(ed) teise vanemaga kodust väljapoole suunatud tegevusi tegema, jättes intervjuu ajaks vajalikud osapooled vaiksesse, rahulikku ja intervjueeritavale turvalisse keskkonda. Ühtlasi võimaldas see intervjueeritaval hinnata ka lugemist soodustavat kasvukeskkonda puuduvat küsimust reaalselt. Üks intervjuu viidi läbi Kesklinna Eralasteaias NAERUSUU, kus töö autor töötab rühmaõpetajana. Intervjuu toimus antud pinnal pärastlõunasel ajal, vanema poolt välja pakutud kellaajal ja seda seetõttu, et intervjueeritav on üksikema, mistõttu ei ole tal võimalik last intervjuu ajaks kellegi teise hoolde jätta. Kokkulepitud ajal viibis aga laps lasteaias, mis võimaldas emal rahulikult intervjuule keskenduda. Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 10.märts – 14.aprill 2013.

Mõõtevahendid

Uurimuse läbiviimiseks valiti poolstruktureeritud intervjuu, mis koosnes seitsmest küsimusest (Lisa 2), millega sooviti saada vastuseid kolmele uurimisküsimusele. Esimesele uurimisküsimusele vastuse saamiseks esitati kaks küsimust, mille vastused andsid ülevaate lapsevanemate arvamusest varases eas lugema õpetamise vajalikkusest ning sellest, kuidas ja kas üldse võib, lapsevanemate arvates, varases eas lugema õppimine mõjutada lapse edasist

toimetulekut koolis. Teise uurimisküsimuse jaoks esitatud küsimuse vastused andsid ülevaate lapsevanemate teadlikkusest erinevatest lugema õpetamise meetoditest ning nende praktilisest kasutamisest õpetamisprotsessis. Kolmanda uurimisküsimuse kokkuvõtteid sai teha kahe küsimuse põhjal, milles lapsevanemad said võimaluse kirjeldada, nende poolt loodud, lugema õppimist soodustavat kodust kasvukeskkonda. Lisaks kasvukeskkonnale rääkisid lapsevanemad endapoolsetest tegevustest lapse lugema õpetamisel. Lisateavet andsid küsimused, milles uurija soovis teada laste vanust, mil uurimusse kvalifitseerunud lastel tekkis esmane huvi tähtede vastu ning kui üldse, siis mis eesmärgil lapsevanemad hakkasid oma last varase lugemisoskuse omandamise poole suunama.

Analüüsimeetod

Kvalitatiivse uurimuse andmete analüüsi juures on oluline teksti korduv lugemine, teksti terviku tunnetamine, materjali sisse elamine. Tehakse märkmeid, väljendamaks oma esmaseid mõtteid ja muljeid. Seejärel tekivad võtmemõtted, millest tekivad kategooriad, et hiljem analüüsis tulemusi kirjeldada, tuues sinna juurde tekstist näiteid (Laherand, 2008). Käesolevas uurimistöös koguti andmed poolstruktureeritud intervjuudega, mis salvestati diktofonile. Intervjuud transkribeeriti ja kategoriseeriti. Kategooriate võtmesõnad tuletati allikatest andmeanalüüsi käigus. Et korduval tekstide lugemisel täheldas uurija sarnasust intervjuueeritavate vastustes, koostas uurija tabeli, kus koondas võtmemõtete alla sarnased vastused, millest omakorda oli võimalik koostada üldistavalt kirjeldav ülevaade tulemustest.

Uurimustöö ilmestamiseks ja mõistmise lihtsustamiseks esitatakse töös kursiivkirjas intervjuudest välja valitud tsitaate. Et kinnipidada ettenähtud konfidentsiaalsusest ja et tagada intervjuueeritavatele lubatud anonüümsus, siis on kasutatud tsitaatides laste nimed muudetud. Lisaks aitab intervjuueeritavaid eristada koos muudetud lapse nimega intervjuueeritava vanus.

Tsitaadid on edasi antud, nii nagu intervjuueeritav verbaalselt vastas. Selleks, et edasi anda intervjuueeritava mõttepause või kõnemaneeeri, on tsitaatide juures kasutatud mõningaid näiteid transkriptsioonimärkidest:

/ - kõne rütmist eristuv paus

alla joonitud – rõhutatult või valjemini lausunud koht

.heh. – rääkija naer

> < - muust kõnest kiiremini räägitud koht (Laherand, 2008 viidatud Jokinen, 1993).

Tulemused

Kasvukeskkond

Üldmulje saamiseks iga lapse kodust ja selle seotusest kirjanduse ja lugemisega paluti intervjueeritaval kõigepealt kirjeldada oma lapse kasvukeskkonda ja lapse võimalusi kokkupuudeteks lugemisega.

Kõik intervjueeritavad tõid välja, et koduses keskkonnas on raamatud hinnatud, neid on piisavalt või väga palju ja et raamatud on lapsele alati kättesaadavad. Neli ema mainis peres olevate täiskasvanute suurt lugemishuvi.

Lugemishuvi soodustamiseks on kodus erinevaid raamatuid: muinasjutud, koomiksid, unejutud jne. Enne uinumist loetakse lapsele raamatut, mida ta saab ise valida. (Liisabeti ema, 45.a.)

Näib, et ühistel lugemishetkedel päeva lõpus on lapse elus tähtis ja hinnatud roll. Rohkem kui pooled vastajad (2/3) nimetasid laste huvitatust ja ootusi seoses unejuttudega. Rõhutati muinasjuttude tähtsust, aga ette oli loetud ka koomikseid ja luuletusi.

Lastele on ostetud palju erinevaid raamatuid: muinasjutud, erinevad lastefilmide teemalised, lõbusad unejutud, palju nuputamisraamatuid ning õhtuti ootavad kõik huviga unejuttu! >< .heh. (Pille ema, 29.a.)

Nelja vanema arvates mängib olulist rolli ka vanemate õdede-vendade olemasolu, kelle eeskujul nooremad lapsed õppida tahavad. Lisaks raamatutele hinnati koduses kasvukeskkonnas tähtsale kohale puzzled, täheklotsid ja muud arendavad tähemängud.

Lapsel on beebieast alates olnud palju erinevaid raamatuid, mida koos vaadati, kommenteeriti ja selgitati. Samuti erinevaid tähtedega kaardimänge, tähtedega klotsid ja tähestikupuzzle. (Kevini ema, 34.a.)

Lapse huvi märkamine ja kodune arendustöö

Järgnevalt tundis uurija huvi selle vastu, missuguses vanuses täheldati lapse esmast huvi tähtede vastu. Üheksast vastanust seitse ütlesid lapse vanuseks, mil laps hakkas esmaselt tähtede vastu huvi üles näitama, umbes teist eluaastat. Ülejäänud kahe hinnangul võis see olla alates kolmandast eluaastast või veidi peale seda.

Kõik vastanud pidasid oluliseks mainida, et lugema õppimine ei olnud lapsele mitte kuidagi kohustuslik ega toimunud seejuures ka sündimist. Laps sai huvi eest kiita. Erinevaid tegevusi ilmnes aga küll. Vastati lihtsalt lapse kõikvõimalikele küsimustele, lapsele osteti tema eale sobivaid raamatuid: kõvakaanelised, suurte piltidega, näitena toodi välja Koolibri kirjastuse poolt välja antud raamat „Minu esimene suur piltsõnastik“.

Meil on palju raamatuid! / Raamatud on lastele kättesaadavad. Esimesed raamatud olid kõvakaanelised. (Jarno ema, 38.a.)

Lasteraamatud piltidega (kõige paremaks peame Koolibri väljaannet „Minu esimene suur piltsõnastik“ inglisekeelsete sõnade ja lausetega). Sellest raamatust on abi nii loomade, esemete, puuviljade ja muu sellise tundmaõppimisel, lugema õppimisel kui ka inglise keele õppimisel. Ühesõnada väga pikalt kasutata. >< Soovitan! .heh. (Siimu ema, 35.a.)

Lähenedi võimalikult mänguliselt kaasates täheklotse, tänavasilte, raamatuid, ajakirju, ostes ja mängides arendavaid tähemänge ja sõnamänge. Näitena toodi välja mäng „Õunauss“ . Huvi püüti suurendada lapse enda nime algustähele või perekonnaliikmete nimede algustähetele tähelepanu pöörates ja öeldes, kelle nimetäht see on. Üks vanem oli isegi alles hoidnud oma kakskümmend aastat vanad tähetabelid, mis lapse tähehuvi tekkides üles otsiti. Lisaks peeti vajalikuks osta kaubanduses pakutavaid kirjavihikuid.

Ühelgi vastanutest ei tekkinud soovi oma last arendada kindla eesmärgiga ta lugema õpetada. Pigem tunti rõõmu selle üle, et laps keeleliselt areneb ja raamatute vastu huvi tunneb. Pärast huvi tärkamist järgnenud tegevused olid pigem tingitud soovist olla osaline oma lapse arengus.

Meetodite teadvustamine

Järgnes küsimus lastevanemate teadlikkuse kohta erinevatest lugema õpetamise meetoditest ja nende reaalse kasutamise kohta.

Uurimuses osalenud lapsevanemad tunnistasid, et keegi neist ei mõelnud lapse lugema õppimise protsessi juures teadlikult ühegi meetodi peale. Üks vanem arvas esialgu meetodite nimetusi kuuldes, et tema ei ole neist mitte ühestki kuulnud. Kui aga talle meetodid lahti seletati, siis tõdes, et on siiski mõnest kuulnud ja ka enda teadmata kasutanud.

Tähthaaval lugemise meetod oli tuttav kõigile üheksale vastanule, sh ka see üks vanem, kes esialgu arvas, et ükski meetod ei ole tuttav. Reaalselt ise kasutas oma lapse

lugemaõpetamisel seda meetodit seitse vastanut, kellest üks väitis, et kasutas seda meetodit siiski vaid pikemate ja raskemate sõnade puhul.

Häälksilpmeetod oli tuttav seitsmele vastanule ja ise kasutasid seda õpetamisel viis vanemat.

Laps õppis tähed selgeks, siis proovisime silpide kaupa lugeda. Lõpuks palusin tal ennast kuulata kui tähti ütleb. (Siimu ema, 35.a.)

Libisemismeetod oli tuttav kahele vanemale, kes ise ka seda õpetamisel kasutasid. Leiutamismeetodist ei olnud kuulnud mitte üks intervjuueeritavatest.

Terviksõnameetod oli tuttav kolmele vastanule, kellest vaid üks seda ka väidetavalt kasutanud oli, kuid intervjuu käigus selgus, et vanem arvas end kasutavat täissõnameetodit. Pärast täissõnameetodi lahti seletamist selgus, et vanem ei olnud tegelikult läbinud meetodile vajalikke protseduure. Meetoditesse süvenedes jõudsid intervjuueeritav ja intervjuueerija koos arusaamisele, et vanem oli kasutanud libisemismeetodit, kuid ekslikult arvas, et kasutas täissõnameetodit, kuna õpetamise hetkel ei olnud ta teadlik ühestki lugema õpetamise meetodist.

Lausemeetodist olid kuulnud kaks vanemat, ent ise ei kasutanud seda meetodit õpetamisel mitte keegi.

Lapsevanemate arvamus varases eas lugema õppimise vajalikkusest

Lõpetuseks soovis uurija teada lapsevanemate arvamust varase lugema õppimise kohta ja kuidas see võiks mõjutada lapse edasist kooliteed. Vastava info teada saamiseks esitas uurija kaks küsimust: missugune on teie arvamus lapse varases eas (enne viiendat eluaastat) lugema õpetamisest? Põhjendage oma arvamust; ja missugune on teie arvamus, kuidas mõjutab lapse varajane lugemisoskus edaspidi lapse õpitulemusi koolis? Põhjendage palun. Intervjuueeritavad olid arvamusel, et kindlasti ei ole varajane lugemisoskus kahjulik, pigem ikka kasulik. Taaskord mainiti, et sundima ei hakkaks last mitte mingil juhul. Kui laps ise selleks valmis on ja huvi üles näitab, siis on see vanemate arvates positiivne ning seejuures ollakse igati huvitatud lapse aitamisest, et oskus saaks meeldivalt ja kiiresti omandatud. Kaks vanemat tõid välja, et varajane lugemisoskus avardab lapse võimalusi iseseisvates tegevustes (näiteks meisterdamises või nuputamisülesannetes).

Mina isiklikult ei pea vajalikuks, et laps peaks nii varakult lugema õppima. Kindlasti pole mõtet lugemist peale suruda. Laps peab selleks ise valmis olema! Aga üks kõik oleneb

lapsest. Kui tal endal on varajane suur huvi lugemise vastu, milleks siis keelata? Kui lapsel varem huvi ei ole, siis teadlik suunamine võiks jääda sinna viienda-kuuenda aasta ringi.

Hiljemalt enne kooli minekut võiks selge olla! (Pille ema, 29.a.)

Kindlasti on see väga hea! Laps läheb ja võtab raamatu, mis ta sellega teeb on iseasi, aga ta uurib neid. Ja kui ta juba loeb, siis see avab talle mingi uue iseseisva maailma. Eriti hea on see, kui ta saab kätte tunde, et raamatutes peituvad kõikvõimalikud vastused küsimustele. (Jarno ema, 38.a.)

Kõik vastanud olid veendunud, et lugemisoskus võiks olla omandatud lapsel enne kooli minemist. Olenemata sellest, kas lugemisoskus omandati enne viieaastaseks saamist või pärast, oldi arvamusel, et hea lugemisoskus tagab lapsele koolis lihtsama hakkamasaamise. Vähemalt algklassides kindlasti.

Kindlasti on abiks. Laps saab oma tähelepanu pöörata hoopis muudele tegevustele. Näiteks enamusele lastele peavalu valmistava käekirja harjutamisele. Samuti on algklassiõpilastele oluline mängimise aeg, mis suureneb tänu õppimisvajaduse vähenemisele. (Siimu ema, 35.a.)

Varajane lugemisoskus ei oma tähtsust. Küll aga pean tähtsaks, et lugemine oleks selge enne kooli. Siis on koolis kindlasti lihtsam alustada ja ei jää nii õelda rongist maha. .heh. (Richardi ema, 26.a.)

Arutelu

Lugemisoskus eristab inimest loomast ja on ühtlasi üks olulisemaid oskusi, millele toetuvad paljud tegevused (Jürimäe, 2003). Glenn Doman (1992) on väitnud, et last on võimalik lugema õpetada juba alates kuuendast elukuust, kuid toob ise ka välja selle, et parim eluetapp lapse arengus on vanus ühest viieni. Lugema õppimiseni jõuab aga siiski laps alles siis, kui ta selleks valmis on, kui tema psüühiliste protsesside areng on jõudnud teatud tasemini, millele aitavad kaasa sünnipärased eeldused ja kasvukeskkond, perekond ning kindlasti lapse enda loomulik huvi (Kivi&Sarapuu, 2005; Lerkkanen 2007 viidatud Clay et al 1979; Padrik&Hallap, 2008; Caron&Ponder, 2011).

Uurimustöö tulemused näitasid, et uurimustöö valimisse kvalifitseerunud lapsed küll veel ladusalt ei lugenud, kuid olid kohe selleni jõudmas. Olles uurimise hetkel veel neljaaastased, olid nad ladusa lugemise eeletapis – veerimise staadiumis. Nende vanemaid intervjuerides selgus, et esmane huvi tähtede vastu tekkiski neil lastel vanuses 2-3, mis jääb just sinna Domani (1992) poolt nimetatud parimasse õppimise eluetappi. Uurimus näitas, et vanemad ei teinud lapse keelelise valdkonna arengule takistusi, vaid kasutasid lapse lugema õpetamisel ära lapse enda loomulikku huvi, pidades seejuures väga oluliseks, et lugema õpetamise protsess ei tohiks olla sunduslik.

Uurimistöö tulemused näitasid ka seda, et lapsevanemad on arvamusel, et enne kooli peaks lapsel lugemine kindlasti selge olema, sest see kergendaks lapse hakkamasaamist kooli algusaastail. Seejuures ei peetud oluliseks, et laps tingimata õpiks lugema enne viiendat eluaastat. Oluline oli, et lugemine saaks selgeks enne kooli. Ka Puett Miller (2010) on märkinud, et mõningate uurimuste tulemusel on tõestatud, et varases eas lugema õppinud lapsed võivad kooli algusaastail teistest lastest tulemuste osas paremad olla, kuid hiljemalt kolmandaks klassiks kaovad erinevused õppeedukuses.

Seega selgus, et lapsevanemad on käitunud targalt, olles lapse keelelise arengu toetajateks, teadvustades endale lugemisoskuse vajalikkust, kuid mitte suhtudes sellesse oskusesse kui millessegi eluliselt tähtsasse toimingusse. Uurimuses osalenud vanemate jaoks on oluline lapse heaolu, seejuures aeg mängule, mis on lapse arengus väga olulisel kohal, sest kõige paremini õpib laps maailma tundma just läbi mängu (Kivi&Sarapuu, 2005).

Intervjueritavate teadlikkust lugemaõpetamismeetoditest uurides selgus, et antud kuuest meetodist viiest oldi kuuldud ja kõiki oldi rohkemal või vähemal määral ka realselt lapse õpetamisel kasutatud. Uurimistööst tuli välja, et kõige enam kasutasid intervjueritavad tähthaaval lugemise meetodit, mis iseenesest ei üllatanud, sest Lerkkanengi (2007) on välja toonud just selle aspekti, et see meetod on tänapäeva lapsevanematele kõige enam tuttav, kuna nad ise ja nende vanemad ning vanavanemad on sageli just selle meetodi järgi lugema õppinud.

Samuti oli enamikule tuttav häälik-silp-meetod, mida pooled ka lapse lugema õpetamise juures kasutanud olid. Ülejäänud meetodid leidsid vähem kasutust. Üks neist, leiutamismeetod oli aga kõigile tundmatu, kaasa arvatud töö autorile endale. Töö autori arvates võib see Linda Heiskaneni poolt 1970ndatel välja töötatud meetod, mille kohaselt tähtede nimetused kõige viimaseks selgeks õpitakse (Lerkkanen, 2007), tänapäeva

lapsevanematele esilagu võõraks jääda, kuna harjumuspäraselt tahetakse ilmselt lapsele, lisaks kuuldule, luua ka visuaalne pool.

Teise uurimisküsimuse vastustest tulenevalt võib teha järelduse, et ilmselt on lisaks varases eas lugema õppinud laste sünnipärasele eeldustele suur roll nende laste vanemate teadlikkusel võimalikest meetoditest ja soovil last arendada.

Lapse lugemisoskuse arenemiseks loovad soodsad tingimused nõ koostegemine ja sellest rõõmu tundmine: vaadata koos raamatuid, koos lugeda lapsele ja lapsega, kuulata lapse lugemist. Lühidalt öeldes: võtta aega, et jagada oma lapsega kvaliteetaega (Lerikkanen 2007; Ward, 2009). Uurimistulemused näitasid, et lastevanemate teadlik tegevus soodsa kasvukeskkonna loomisel (raamatute olemasolu ja kättesaadavus), arengut soodustavate vahendite soetamine (lisaks raamatutele erinevad tähemängud) ning vanemate endi aktiivne tegevus (lugema õpetamisprotsessist huvitatus ja teadlikkus) ja eeskuju (täiskasvanu lugemine), on olnud suureks abiks nende laste varase lugemisoskuse kujunemisel.

Uurimistöö eesmärk sai täidetud. Uuriija sai vastused teda huvitanud küsimustele ning kinnitust esialgsele huvile, mis lähtus konkreetsest varases eas lugema õppinud lapsest, et varases eas (alla viie aastased) lugevaid lapsi ei ole palju. Pigem on see veel haruldane nähe. Uurimistulemused andsid uurijale positiivse tagasiside selle kohta, et varases eas lugema õppinud laste vanemad väärtustavad lapse mänguaega, mistõttu on nad lapse keelelist arengut vaid toetanud, aga mitte tagant sundinud. Samamoodi võib positiivsena välja tuua lastevanemate teadlikkuse erinevatest lugema õpetamise meetoditest ning oskustest neid kasutada. Kindlasti väärib ka ära märkimist asjolu, et lastele luuakse lugema õppimiseks teadlikult soodne kasvukeskkond, tagades oskuse kujunemiseks ja arenemiseks vajalikud vahendid ning antakse ise luges lapsele eeskuju.

Tänuõnad

Töö autor tänab kõigi Kuressaare linna lasteaedade direktoreid heasoovliku suhtumise eest üliõpilase uurimistöösse, andes loa eelküsitle lase läbiviimiseks. Suured tänud eelküsitle luse osalenud Kuressaare linna lasteaedade õpetajatele, kes aitasid uurimistöösse kvalifitseerunud laste väljaselgitamisel ning kes aitasid luua kontakti nende laste vanematega. Tänuõnad toredatele lastevanematele, kes andsid nõusoleku osaleda uurimistöö valmimiseks vajalikel, intervjuudel ja kes töö autorit lahkelt oma kodudes intervjuu ajal võõrustasid. Suur tänu Inger

Kraavile, kes autorit nõuannete ja julgustavate sõnadega toetas. Lisaks soovib töö autor tänada neid kursusekaaslasi, kes olid alati valmis kuulama, küsimustele vastama, nõu ja jõuga abiks olema, kui oma teadmistest väheks jäi. Aitäh Eleriin Eller, Katrin Kallis, Irina Kalso, Anne Tampuu. Töö autori eriline tänu kuulub tema isale, kes alati temasse uskus ja tema ettevõtmist saada kõrgharidus igati toetas.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Armstrong, T. (2003). *Multiple Intelligences of Reading and Writing : Making the Words Come Alive.*, 17. Külastatud aadressil
<http://site.ebrary.com/lib/tartu/Doc?id=10044794&ppg=24>
- Bachmann, T. & Maruste, R. (2008). *Psühholoogia alused*. Tallinn: Ilo
- Caron, C. & Ponder, C. (2011). What's The Best Age To Teach Your Child To Read?
 Külastatud aadressil <http://www.learn-to-read-prince-george.com/best-age-read.html>
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language: Its nature, origin and use.* p.124. New York: Praeger
- Doman, C. (1992). *Kuidas väikelast lugema õpetada?* Tallinn: Katherine
- Kivi, L. & Roosleht, M. (2000). *Kuidas arendada lugemisvalmidust lasteaias?* Tartu: Elmatar
- Kivi, L. & Sarapuu, H. (2005). Keel ja kõne. *Lugemine ja kirjutamine.* K. Henno (toim.) *Laps ja lasteaed. Lasteiaõpetaja käsiraamat.* (lk 233-236). Tartu: Atlex
- Koolieelse lasteasutuse seadus (2012). Külastatud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13343125>
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat.* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Kärner, P. (2000). *Lugemisoskuse arendamine.* Tallinn: Tea
- Lage, M. & Karu-Espenberg, K. (2006). *Õpime lugema.* Tallinn: Ajakirjade Kirjastus
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn: OÜ Infotrükk
- Leppänen, U., Aunola, K & Nurmi, J.-E. (2005). Beginning readers' reading performance and reading habits. *Journal of Research in Reading*, 28, 383-399
- Lerikkanen, M. (2007). *Lugema õppimine ja õpetamine.* Tartu: TÜ Kirjastus.
- Lugemisoskus. PISA 2009. Raamdokument (2009). Külastatud aadressil
http://uuringud.ekk.edu.ee/fileadmin/user_upload/documents/Lugemisoskus__PISA_2009__Raamdokument.pdf
- Martinson, M. (1999). Kujuneva koolivalmiduse sotsiaalse aspekti arvestamine.
 E.Kulderknup (koostaja). *Laps on peagi koolilaps: koolivalmidusest ja selle kujunemisest.* (lk 11-13) Tallinn: Aura Trükk
- Maser, M. (1994). *Sinu laps: hällist koolini.* Tallinn: Vikerkaar
- Mäki, N. (2009). Laps ei oppivat lukemaan monella eri tavalla. Külastatud aadressil
<http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukemaan-opettaminen>

- Mänd, M. (2003). Väikelaps ja õppimine. *Lasteaiaõpetaja käsiraamat. Õppe- ja kasvatustööst kuni kolmeaastaste lastega.* (lk 26-27). Tallinn: REKK
- Neare, V. (1999). Koolivalmiduse aspektid. E.Kulderknup (koostaja). *Laps on peagi koolilaps: koolivalmidusest ja selle kujunemisest.*(lk 5-7) Tallinn: Aura Trükk
- Padrik, M. & Hallap, M. (2008). Keel ja kõne: Kuulamine ja kõnelemine, lugemine ja kirjutamine. Ettevalmistus lugemiseks ja kirjutamiseks. E.Kikas (toim.). *Õppimine ja õpetamine kooleelses eas.* (lk 292-299). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Pavlova, L. (2006). Раннее обучение чтению: потребность, необходимость или дань моде? *Дошкольное Воспитание* (6), 91-93
- PISA 2009 Eesti tulemused, Külastatud aadressil
http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/PISA_2009_Eesti.pdf
- Puett Miller, C (2010). *Before They Read: Teaching Language and Literacy Development through Conversations, Interactive Read-alouds, and Listening Games*
- Sepp, V. (2010). Andekusest ja andekatest lastest. Tartu: Atlex
- Uibu, K., Voltein, E. (2010) Eesti keel. *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliaastmes.* Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium lk 215-242
- Uusen, A., Mägi, E., Mürsepp, M. (1995). Lugemaõpetamisest ja lugemaõppimisest. M. Mürsepp, *Hakkame lugema ja kirjutama* (lk 29-41). Tallinn: HK Trükikoda
- van Daal V., Reitsma, P. (2000). Computer-assisted learning to read and spell: results from two pilot studies. *Journal of Research in Reading*, ISSN 0141-0423
Volume 23, Issue 2, 2000, pp 181-193, Külastatud aadressil
<http://dare.uvu.vu.nl/bitstream/handle/1871/33681/133926.pdf?sequence=1>
- Vorsmann, M. (2001). Lugema ja kirjutama õpetamine lasteaias. *Õpetajate leht nr 39*
Külastatud 15.mail, 2011 aadressil
<http://www.opleht.ee/Arhiiv/2001/02.11.01/aine/6.shtml>
- Ward, S. (2009). *Terane laps. Aidake oma lapsel andekaks saada.* Tallinn: Varrak

Siret Liiv bakalaureusetöö

**Lapse lugemisoskuse kujundamine väikelapse eas ja lapsevanemate roll varajase
lugemisoskuse kujunemisel.**

EELKÜSITLUSE ANKEET

Lugupeetud lasteaiaõpetajad!

Paljud lapsevanemad tahavad, et nende lapsed hästi vara lugema õpiksid. Pole aga päris selge, kas ja kuidas varane lugemisoskuse omandamine last mõjutab. Käesolevas uurimuses püüan saada teavet väga varaste lugejate kohta. Palun Teie abi alla 5-aastaselt lugema õppinud laste leidmisel ja kaardistamisel. Palun Teil, kes Te laste arengut igapäevaselt jälgite, täita lühike küsimustik – saadud teave on suureks abiks uurimuse läbiviimisel.

Ette tänades,

Siret Liiv

TÜ Sotsiaal- ja haridusteaduskonna üliõpilane,

Kesklinna Eralasteaed NAERUSUU (vanema rühma) õpetaja.

1. Ankeedi täitja nimi ja amet.

.....

2. Lasteaia nimi, kus Te töötate?

.....

3. Mis vanuses lapsi Te õpetate (tehke palun igasse sobivasse lahtrisse rist, juhuks kui õpetate liitühmas) ?

1-2 aastased

2-3 aastased

3-4 aastased

4-5 aastased

4. Kas Teie rühmas käib lapsi, kes... (tehke palun sobivasse lahtrisse rist)?

loevad veerides sõnu kokku

loevad ladusalt

5. Kui palju on arvuliselt, vastavalt vanusele, lapsi, kes loevad veerides sõnu kokku (kirjutage palun numbriga välja)?

..... 2-aastast last

..... 3-aastast last

..... 4-aastast last

..... 5-aastast last

6. Kui palju on arvuliselt, vastavalt vanusele, lapsi, kes loevad ladusalt (kirjutage palun numbriga välja)?

..... 2-aastast last

..... 3-aastast last

..... 4-aastast last

..... 5-aastast last

Võimalusel küsige lapsevanematelt luba panna kirja lapse/laste nimi/nimed ja vanus, kes veerivad või loevad ladusalt, ja ühe vanema kontaktandmed, et minul kui uurimustöö tegijal oleks võimalus vanemate nõusoleku korral täpsemaks uurimuseks.

LAPSE NIMI:

LAPSE VANUS:

LAPSEVANEMA NIMI:

LAPSEVANEMA KONTAKTTELEFON:

LAPSE NIMI:

LAPSE VANUS:

LAPSEVANEMA NIMI:

LAPSEVANEMA KONTAKTTELEFON:

Siret Liiv bakalaureusetöö

Lapse lugemisoskuse kujundamine väikelapse eas ja lapsevanemate roll varajase lugemisoskuse kujunemisel.

KÜSIMUSED

1. Kirjeldage palun oma kodust kasvukeskkonda, kuidas te seal soodustate oma lapse lugemishuvi?
2. Missuguses vanuses täheldasite lapse esmast huvi tähtede vastu?
3. Missugused teiepoolsed arendavad tegevused järgnesid lapse huvi tärgamisele?
4. Missugune oli Teie eesmärk, pärast esmast huvi tähtede vastu, lapse arendamisel?
Põhjendage palun.
5. Missugune on teie arvamus lapse varases eas (enne viiendat eluaastat) lugema õpetamisest? Põhjendage oma arvamust.
6. Loetlen teile ette mõned lugemaõpetamise meetodid, nimetage milline neist meetoditest teile tuttav on ja missugust Teie ehk ka kasutasite oma lapse lugema õppimise juures?
 - Tähtaaval lugemise meetod
 - Häälrik-silp-meetod
 - Libisemismeetod
 - Leiutamismeetod
 - Terviksõnameetod
 - Lausemeetod
7. Missugune on teie arvamus kuidas mõjutab lapse varajane lugemisoskus edaspidi lapse õpitulemusi koolis? Põhjendage palun.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Siret Liiv (03.03.1978)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
LAPSE LUGEMISOSKUSE KUJUNDAMINE VÄIKELAPSE EAS JA
LAPSEVANEMATE ROLL VARAJASE LUGEMISOSKUSE KUJUNEMISEL,
mille juhendaja on Inger Kraav (PhD) ,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15.mai.2013